

André Comte-Sponville, Cinsellik, Aşk ve Ölüm (Le sexe ni la mort. Trois essais sur l'amour la sexualité), çev. Canan Özatalay, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.

Tamer YILDIRIM¹

Atıf/©: YILDIRIM, Tamer. André Comte-Sponville, Cinsellik, Aşk ve Ölüm (Le sexe ni la mort. Trois essais sur l'amour la sexualité), çev. Canan Özatalay, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019, Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi 2023/8 (1): 163-165

Öz

Bu kitap aşk, cinsellik ve ölümü yorumlama çabasıdır. Aşk genellikle bir objeye yoğun bir bağlılık ve ona yüksek bir değer vermeyi içeren güçlü bir duygu olarak anlaşılır. Erotik/romantik aşk, dostça aşk ve insanlık aşkı dâhil olmak üzere aşkın birçok çeşidi vardır. Aşk, birçok filozof tarafından insan yaşamında büyük bir zenginlik ve enerji kaynağı olarak anlaşılmıştır. Geniş anlamda aşk, yaşamın hem ideolojik hem de davranışsal boyutları içinde kültürün şekillenmesinde motive edici bir güç ve her türlü insan faaliyetinin yan ürünlerinde din ve sanatta, edebiyatta ve müzikte, dans ve drama, felsefe ve psikolojide önemli bir tema olmuştur. Toplumsal ve etik nedenlerle, cinsiyetin deneysel analizi temel bir öneme sahiptir. Bilim, sanat ya da hukuk felsefesi gibi cinsellik felsefesi de merkezi karakter olarak cinsiyeti çevreleyen kavram ve önermelerin incelenmesidir. Pek çok arkaik ve geleneksel toplumda, cinsellik dini anlamla doludur. Bu kitap da üç tema etrafında şekillenmiştir: aşk (eros, philia, agape), cinsellik ve ölüm.

Anahtar Kelimeler: André Comte-Sponville, aşk, cinsellik, ölüm, felsefe.

André Comte-Sponville, Le sexe ni la mort. Trois essais sur l'amour la sexualité, trans. Canan Özatalay, 3rd edition, İstanbul: İletişim Publishing, 2019.

Citation/©: YILDIRIM, Tamer, André Comte-Sponville, Le sexe ni la mort. Trois essais sur l'amour la sexualité, trans. Canan Özatalay, 3rd edition, İstanbul: İletişim Publishing, 2019., Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi 2023/8 (1): 163-165

Abstract

This book attempts to expound the love, sexuality and death. Love is usually understood to be a powerful emotion involving an intense attachment to an object and a high evaluation of it. There are many varieties of love, including erotic/romantic love, friendly love and love of humanity. For example; Love has been understood by many philosophers to be a source of great richness and energy in human life. Broadly conceived, love has been a motivational force in the shaping of culture within both the ideological and behavioural dimensions of life and a substantive theme in the by-products of almost every form of human activity: in religion and the arts, literature and music, dance and drama, philosophy and psychology. For social and for ethical reasons the experimental analysis of sex is of fundamental importance. The philosophy of sexuality, like the philosophy of science, art or law, is the study of the concepts and propositions surrounding its central protagonist, in this case, sex. In many archaic and traditional societies, sexuality is imbued with religious significance. This book is also organized around five themes: love (eros, philia, agaphe), sexuality and death.

Key Words: André Comte-Sponville, love, sexuality, death, philosophy.

¹Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Üniversitesi, tyildirim@sakarya.edu.tr

Geliş/Received: 18 Mayıs 2023, **Kabul/Accepted:** 22 Haziran 2023

Türkiye’de daha çok *Büyük Erdemler Risalesi* adlı eseriyle tanınan Fransız ateist, filozof yazar André Comte-Sponville’in bu eseri birbirinden ayrı 3 bölüm ve iki ek kısımdan oluşmaktadır. İlk bölüm olan “Aşk”ta aşkın “eros” ya da tutkulu aşk, “philia” ya da sevme sevinci ve “agape” ya da bir sonrakinin aşkı gibi aldığı farklı biçimlerle ilgilenmektedir. André Comte Yunanca isimleriyle eros, philia, agape şeklindeki bu üç aşkın farklı katmanlarını tanımlamaya çalışmıştır. Aslında bu kavramlar *Büyük Erdemler Risalesi*’nde oldukça geniş bir şekilde ve son erdem olarak anlatılmıştır. Burada bunun bir tekrarı görülür. Dolayısıyla *Büyük Erdemler Risalesi*’nde bu bölümler okunmuşsa bu kitabın ilk yüz sayfalık birinci bölümünü okumaya gerek yoktur. İkinci bölüm “Seks ve Ölüm”de cinselliğe odaklanan yazar, cinsellik hakkında bazı filozofların görüşlerini değerlendirmekte, ardından erotizmi ve onun pornografiyle olan ilişkisini ve aynı zamanda insan cinselliğinin bir özgüllüğü olarak bunun niteliğini tartışmaktadır. Son olarak üçüncü bölüm olan “Tutku ile Erdem Arasında” da ahlak ve din açısından cinselliğin konumu hakkındaki konuları değerlendirmektedir. Comte-Sponville’in genel yaklaşımı aşkı sevmekten çok, iyilik için sevmekle ilgili bir kavram olarak alınmasına yöneliktir. Bu, aşkın farklı kısımlarını içermektedir ki bunları; diğerinden zevk almak, onunla birlikte sevinmek ve kendi mutluluğu için kendini bırakmak olarak ifade edilebilir. Comte-Sponville, kendilerinden çok etkilendiği ve felsefesini oluşturmada önemli yeri olan Epiküros, Spinoza, Montaigne’in bu konularla ilgili düşüncelerini bolca kullanır. Yer yer Platon’a, Aristoteles’e, V. Jankelevitch’e ve S. Freud’a göndermelerde bulunur. Kitabın son kısımlarında A. Schopenhauer, L. A. Feuerbach, F. Nietzsche ile B. Pascal ve S. Weil’in konu ile ilgili değerlendirmelerine yer de vermektedir.

Yazar, felsefi söylemini desteklemek için psikanalitik teoriye sık sık başvurmuştur. Bu noktada kişiliğin oluşumunda aşkın ve cinselliğin yerinin ne olduğunu açıklamaları önemlidir. Çünkü bu kavramlar bütün insanları etkileyen temalardır. Bu yönüyle kitap, kişinin duygularını ve başkalarıyla ilişkilerini anlamada kendisini daha iyi tanıma imkânı tanımaktadır.

Comte-Sponville’in neredeyse tüm eserlerinde üslubu konuşma biçiminin yazıya aktarılmış biçimi olduğundan okumayı kolaylaştırmaktadır. Zaten ilk iki bölüm, filozof tarafından verilen konferansların transkripsiyonlarından oluşmaktadır. Fakat Pascal ve Weil’in aşk ve ölüm hakkındaki düşüncelerini ele aldığı ek kısımlar bu filozofların düşüncelerinin bolca alıntılanmış bir özeti oluşturduğundan genel akıcılığın ve anlaşılabilirliğin bu bölümlerde bulunduğunu söylemek zordur.

Yazar seks ve ahlakı birbirine zıt olan unsurlar olarak görür. Çünkü ahlak, ötekini bir amaç olarak almamızı isterken seks cinsel olarak, diğerine bir araçmış gibi davranma durumunu içerir. Fakat Comte-Sponville, ahlak ve cinsellik arasındaki bu temel çelişkinin ötesine geçilmesi gerektiğini ve ötekinin bir araç olarak değil, kendi içinde bir amaç olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir. Comte-Sponville, sevgiden bahsetmeden mutluluktan bahsedilemeyeceğini, sevmekten uzak olanın yetkinlikten uzak olacağını belirtse de her sevginin erdemli olmayacağını insanın şiddet, acımasızlık gibi kötü unsurları da sevebileceğini ifade eder. Fakat bir fiilin erdem olarak değerlendirilmesi sevgi ile yapılmasına bağlıdır. Örneğin cömertlikte aslanan sevmek ve sevgiyle vermektir. Ahlak sevmediklerimize de vermemiz gerektiğini söyler. Zaten yazarın *Büyük Erdemler Risalesi* nezaket erdemiyile başlar sevgi erdemiyile biter. Sevmediklerimize -miş gibi yaparak vermemiz bizi hukuk ve nezakete götürür. Burada hukuk nesnel ilişkiler için nezaket öznel ilişkiler içindir. Ahlak yokluğunda, sevgiyi taklit eder. Nezaket ve hukuk bulunmadığında da ahlakı taklit eder. Böylece erdemliymiş gibi hareket edilir. Fakat sevgiyle hareket edildiğinde gibi yapmaya son verilir. Sevgi olmadığında ahlaka ihtiyaç duyulduğundan ahlakın bir sevgi taklidi olduğunu belirtir. Bununla ilişkili olarak Comte-Sponville, özellikle Pascal’dan hareketle saygı kavramını da ele alır ve konuyu şu şekilde açıklar: “Tarihsel sürece bakıldığında ahlakın olmadığı bir kültür yoktur ve

ahlakın aktarılması genlerle değil eğitimle gerçekleşmektedir. Saygı da bir erdemdir dolayısıyla ahlak duygusudur. Duyarlılığa değil akla bağlıdır. Yalnızca akıl tarafından üretilen a priori bilinen tek duygu olan saygı, öznel olarak değişken kabul edilen ahlaklılığın kendisidir” (s. 243).

Comte-Sponville, klasik ateist düşünceye mensup birisi olarak dini, sevginin eksikliğine bağlar. Sevgi olduğu gibi ele alındığında onun eksikliğe, tamamlanmamışlığa, yalnızlığa yazgılı olduğu için kedere veya dine başvurulduğunu belirtir. Yuhanna İncil’inde geçen “Tanrı sevgidir” sözünü değerlendirir ve bu konuda şunu söyler; “Sevgi her şeye kadirse, ölümsüzse ya da ölümden daha kuvvetli ise Tanrı diyebilirsiniz. Sevginin her şeye kadir olmadığını ancak insani dolayısıyla zayıf, kırılğan, sınırlı olduğunu, sevginin ölümden daha güçlü olmadığını düşünüyorsanız sevgi Tanrı değildir” (s. 115). Kısaca yazar, sevgiye önem vermesine rağmen sevginin Tanrı olmadığını çünkü Tanrının hiçbir şeyin yoksunluğunu duymadığını sevginin Tanrı değil ama Tanrı ile insan arasında bir araç, bir tercüman olduğunu belirtmiştir. Bu yönüyle sevgi arzudur, arzu yoksunluktur. Bu yüzden mutluluk genelde yakalanmaz ve mutlu aşk yoktur, aşksız mutluluk da yoktur. Bu konu kitabın hem birinci bölüm hem de ikinci bölümde farklı yönleriyle işlenmiştir. Yazar, canlılar içinde sadece insanın ölüm ve cinsellik üzerinde düşündüğünü, din ahlak ve metafiziğin de bundan ileri geldiğini belirtir. Ölümlülerden doğan ölümlüler yani insan ölmek ve arzulamak için var olduğundan burada herhangi bir teleolojiden bahsedilemeyeceğini belirtmiştir. Kitabın adında ölüm geçmesine rağmen bu konu aşk/sevgi gibi genişçe ve derinlemesine açıklanmamıştır.

Kitapta kötülük probleminde özellikle Weil’in düşünceleri ekseninde değinilmiştir. Comte-Sponville, kötülük problemini bütün dinlerin bir çıkmazı olarak görür. Buna göre de Tanrının yarattığı her şey O’ndan daha az iyi olduğundan Tanrı ancak kötülük yaratabilir. Bu yaratma fiili ile ilgilidir dolayısıyla iyi yaratmadan önce vardı, kötü yoktu (s.101) diyerek konuyu metafiziksel bir bağlamda ele alır.

Sonuç olarak cinsellik ve aşk insanlar arasındaki önemi dolayısıyla binlerce yıldır ilgi görmüş, ön plana çıkmış, insanların yaşamlarını birbirleriyle olan ilişkileri etkilemiştir. Modern toplumlarda gündelik yaşamları cinsellik etkilediğinden burada cinsellik salt biyolojik olarak belirlenmiş bir durum olarak ifade edilmemiş onun, insani ve toplumsal düzenin kurucu bir niteliği olduğu da ifade edilmiştir. Nihayetinde psikoloji, sosyoloji, edebiyat ve sanat tarihi cinsellik, aşk ve ölüm konularının farklı yönlerini, örneklerini, bağlamlarını sunarken Comte-Sponville, felsefe açısından bu kavramların nasıl ele alındığını ifade etmiştir.